

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№8

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 723 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-avgustda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Smart-logistika texnologiyalarini joriy etish orqali oziq-ovqat mahsulotlarini yetkazib berish tizimini optimallashtirish (Toshkent viloyati misolida).....	14
Mavlanov Sobirjon Pardabayevich	
Tijorat banklarida korporativ boshqaruvning xalqaro tamoyillari asosida boshqaruv sifatini oshirish	20
Sattarov Umirzoq	
Современные банковские продукты	24
Хужамуратов Аббос Мардонович	
Amerika qo'shma shtatlarining ijtimoiy himoya tizimi.....	29
Abdullayeva Sayyora Aleksandrovna	
Совершенствование рынка услуг высшего образования как фактор повышения занятости населения в условиях цифровой экономики.....	33
Ибрагимов Тимур Ибодуллаевич, Асланова Дилбар Хасановна	
Iqtisodiy fanlarni o'qitishda interaktiv metodlarning qo'llanilishi va ularning samaradorligi.....	39
Kabulov Baxram Kuzibaevich	
Korxonalarda raqobat razvedkasi tizimlarini rivojlantirishda innovatsion raqamli texnologiyalarining o'rni.....	45
Tursunxo'jayev Sardor Jamoliddin o'g'li	
O'zbekiston banklarida sun'iy intellekt foydalanish samaradorligini oshirish.....	51
Kamolov Sardorbek Davlatjon o'g'li	
Agrar korxonalar xo'jalik faoliyatida risklarni boshqarish bo'yicha samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishning metodologik asoslari.....	59
Baymirzaev Dilmurod Nematovich	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	66
Исомов Б. С.	
Tashish va saqlash xizmatlarini ko'rsatuvchi korxonalarda raqamli texnologiyalardan foydalanish holati.....	70
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Ijtimoiy infratuzilmani modernizatsiya qilishda DXSHning o'rni: madaniyat va sport sohasida imkoniyatlar	78
Baykalonov Jalil G'aybulloevich	
Анализ состояния и перспективы развития активного и спортивного туризма в Узбекистане.....	93
Бойко Фарида Чингисовна, Ивонина Наталья Викторовна	
Переоценка и фальсификация стоимости имущества: международные практики, риски и пути решения.....	99
Мансурова Сайёра Бахтияровна	
Hudud sanoati tarkibiy o'zgarishlarini prognozlash usuli.....	106
Djumayev Farrux Toshmuratovich	
Углеродный след и декарбонизация промышленности Узбекистана: роль возобновляемой энергетики и международный опыт	111
Авезова Нилуфар Раббанакуловна, Ощепкова Эльвира Ахтемовна, С.М. Махмудов, А.А. Холиков, Авезова Нилуфар Раббанакуловна	
The process of developing startups based on management principles	119
Ilxamov Azizbek Yodgor o'g'li	
The impact of economic policy on non-performing loans: the case of Uzbekistan.....	126
Jalalov Mashkhurbek Gaybullo ugli	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	134
Исомов Б. С.	

Ko'p kvartirali uylarni boshqaruv organlari tomonidan aholiga sifatli xizmat ko'rsatishni qo'llab quvvatlashni takomillashtirish	138
Umarov Begzodbek Jaloldinovich	
O'zbekistonda iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishning institutsional asoslari.....	143
Fayzullayev Jonibek Negmatullayevich	
Davlat - xususiy sheriklik loyihalarining samaradorligini oshirish.....	150
Tursunov Imomnazar Egamberdiyevich, Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
O'zbekiston sug'urta bozorida hayot sug'urtasi xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari.....	155
Bazarov Zakir Xonqulovich	
Tijorat banklari likvidligini tartibga solish yo'llari.....	160
Tursunpo'latov Sohnbazar Kasimjon o'g'li, Nomozova Mohinur Maxmud qizi	
Atrof-muhit ifloslanishini kamaytirishda yashil moliya vositalarining roli: xalqaro tajriba va O'zbekiston imkoniyatlari	163
Yuldasheva Madina Tohir Qizi	
Geofazoviy ma'lumotlar asosida hududlarning farovonlik darajasini aniqlash	173
Toymasov Zufarjon Zokir o'g'li	
Методы и критерии оценки эффективности конкурентоспособности предприятия	179
Кучаров Абдор Сабижанович, Бобожонов Азиз Бабаханович, Алижанова Камила Тохир кизи	
Korxonalarda innovatsion jarayonlarni boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	187
Narbeyeve Dilnoza Darvishaliyevna	
Development of entrepreneurship in Uzbekistan: management strategies in the context of economic reforms	192
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
Aloqa korxonalari xizmat faoliyatida diversifikatsiya qilishning ilmiy baholash usullari va ulardan foydalanish.....	197
Tursunova Mastura Taxirovna	
Developing effective marketing strategies for tourism development in Uzbekistan	204
Fayzullayev Nodirbek Baxtiyor o'g'li	
Yakka tartibdagi tadbirkorlarni soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari.....	208
Yuldashev Yashnarjon Xolmirzayevich	
Yoshlar sanoat va tadbirkorlik zonalarida investitsiya loyihalarini bank kreditlari orqali moliyalashtirish.....	212
Jamalova Dilnoza Egamberdiyevna	
Цифровизации системы стратегического управления предприятий нефтегазовой отрасли Республики Узбекистан.....	217
Азимов Кабул	
Индекс устойчивости региона против бедности (poverty resilience index – pri): на примере бухарской области Республики Узбекистан (2024)	223
Мухамедова Мадинабону Мехридиновна	
Экономические аспекты внедрения цифровых технологий в полиграфии.....	230
Юсупхужаева Шахноза Музаффар кизи	
Mintaqalararo iqtisodiy hamkorlikni shakllantirish va barqaror rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari.....	233
Sattorov R. A.	
Web3'da real vaqt ma'lumot sinxronizatsiyasi — tarmoqdagi kechikishlar va ularni kamaytirish texnologiyalari.....	240
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Tijorat banklarining likvidligini tartibga solish amaliyotining dolzarb masalalari	246
Sayfutdinov Bobur Nodirovich	
Tijorat banklarining investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	255
Yuldoshev Otabek Jovli o'g'li	

Tijorat banklarining investitsion faolligini oshirish yo'llari.....	261
Ortiqov Sidiqjon Xolmurodovich	
Innovatsion yondashuvlar orqali davlat xaridlarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish	266
Kurbonbekov Sardorbek Ravshanovich	
Hududlarda barqaror rivojlanish nazariyalarining sanoat korxonalari faoliyatiga ta'siri	270
Sadriddinov Baxtiyor Shamsiddin o'g'li	
Turizm platformalarining raqobatbardoshligini oshirishda zamonaviy kontent va raqamli marketing strategiyalarining integratsiyalashgan yondashuvi.....	277
Dadamirzayev Sarvarbek Ulug'bek o'g'li	
Bank xizmatlarida innovatsion texnologiyalarni kengaytirish yo'nalishlari.....	283
Almosova Shohista Jobirovna	
Модели организации казначейства в ведущих стран мира.....	288
Сагдиев Равшан Сайфуллаевич	
Paxta-to'qimachilik klasterlari faoliyatini nazariy jihatlar va rivojlantirish yo'llari.....	302
B.Sh.Shadmanov	
Qurilish sanoatini rivojlantirishda tabiiy resurslardan kompleks foydalanishning ahamiyati.....	307
Yuldasheva Mexrunisa Kasimjan qizi	
Yangi O'zbekistonning "Yashil" iqtisodiyoti: qiyosiy tahlilning asosiy tendentsiyalari	313
Ro'ziyeva Dilfuza Toshmurovna	
Oliy ta'limda raqamli texnologiyalarning muammolari va uni bartaraf etish yo'nalishlari.....	318
Abduraxmanova Malika Abdujaparovna	
Namangan viloyatining Farg'ona vodiysi qo'shni hududlari bilan iqtisodiy hamkorligining hozirgi holati va rivojlantiruvchi omillari	323
Sattarov R.A.	
Desentralizatsiyalangan ma'lumot almashish protokollari: IPFS, Filecoin va Arweave tahlili	328
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Transport xizmatlari ko'rsatish biznes-jarayonlarini raqamli transformasiya talablari asosida takomillashtirish.....	333
Komilov Asror Akmalovich	
Empowering the Future: Assessing the Role of Automation, Internet of Things (IoT), and Demand Management in Enhancing Energy Efficiency of Smart Grids.....	338
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanish tajribalari (xalqaro va mahalliy misollar)	345
Madaminov Shoxruxbek Ma'rufjon o'g'li	
Zamonaviy sharoitlarda uy-joy fondini boshqarishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish	352
Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Karimova Aziza A'zamiddin qizi	
Mijozlar tajribasini yaxshilashda raqamli integratsiya strategiyalari: "O'zbektelekom" AK tajribasi.....	358
Islamov Javlon Rasulovich	
Tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish mexanizmlari.....	361
Rustamov Sunnatillo Rustamovich	
Yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish omili sifatida: Yevropa tajribasi.....	368
Turobjanov Murodjon Maxammadjanovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka erishishda kichik biznes va mahalla hamkorligi modellarini takomillashtirish	373
Murotov Nodir Xujamqulovich	
Xalqaro moliya institutlarining O'zbekiston bank sektori va iqtisodiyotiga ta'siri: YETTB faoliyati misolida tahlil.....	378
Alimov Azizbek Alievich	
Bankrotlik xavfini tahlil qilish modellari.....	386
Nasiriddinov Bahouddin Nuriddinovich	

Xizmat ko'rsatish korxonalarida sifat va samaradorlikni oshirishni takomillashtirish yo'llari.....	393
Burxonova Nargiza Mirshohid qizi	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash jarayonida bank tizimi islohotlari va ularni boshqarish strategiyalari.....	400
Hamroyev Xurshid Jalilovich	
“Temir yo'l transportida MHXSni joriy etishning ahamiyati va milliy standartlar bilan taqqoslama tahlili”	405
Babaxalov Norbo'ta Eshnazarovich	
Banking and financial services in the process of economic development digitalization and its advantages and security of the process	409
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, Baxanurov Oqil Odil og'li	
Kichik biznesda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi asosiy muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	416
Abduvosit Omonboyev	
“Futurologiya va mintaqaviy iqtisodiy transformatsiya: Markaziy Osiyoda O'zbekistonning strategik senariylari”	421
Siddiqov Abdusalom Abdumalikovich	
Kichik biznes subyektlarini bank kreditlari orqali qo'llab-quvvatlashning rivojlangan xorijiy davlatlar tajribalari.....	425
Irgasheva Nigora Akbarovna	
Туристская мобильность стран персидского залива как устойчивый и перспективный источник въездного туризма в Узбекистан	434
Додиев Феруз, Голышева Елена Вячеславовна	
Turistik erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini amalga oshirish: Imkoniyatlar, muammolar va istiqbollar	443
Xoliqov Dostonbek Rustam o'g'li	
Oliy ta'limda davlat-xususiy sheriklik: moliyalashtirish modelini modernizatsiya qilish yo'nalishlari.....	449
Bozorov Alisher O'zimurotovich	
Xalqaro raqamli intergatsiya, raqamlashtirish sharoitida tijorat banklari faoliyati tahlili	455
Turapov Bahromjon Alisher o'g'li	
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar – iqtisodiyot taraqqiyotining muhim omili.....	461
Mamatkulova Nodira Maxkamovna	
Davlat xaridlari ishtirokchilarining elektron-skoring tizimi.....	465
Mamasoliyev Abrorbek Abdug'ani o'g'li	
Qishloq xo'jalik korxonalarida melioratsiya xarajatlari xisobining muammolari va yechimlari.....	469
Baxriev Muxiddin Sheralievich	
O'zbek banklarining xarajatlar samaradorligini stoxastik chegara modelida baholash	481
Xannayev Sherzod	
Практические подходы к выявлению и оценке налоговых рисков на основе сегментации деятельности налогоплательщиков	490
Голубова Ольга Сергеевна, Элбаева Мукаддас Рашидовна	
Iqtisodiyot tarmoqlarida investitsiyalardan samarali foydalanishni tashkil etish chora-tadbirlari va investitsiyalarni jalb qilish istiqbollari.....	496
No'monjonova Muazzam Maxbubjon qizi	
Empowering the future: The impact of automation, iot, and demand management on energy efficiency in smart grids.....	501
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Institutsional o'zgarishlar sharoitida aholi daromadlari tarkibining oshishi va daromadlar tengsizligini kamaytirishning istiqbolli yo'nalishlari	508
Ergasheva Nafisa Baxridinovna	
Международные индексы, определяющие цифровое развитие страны	513
Талъатова Диёра Боходир кизи	

Sog'liqni saqlash sohasida davlat-xususiy sheriklik instituti orqali investitsiya loiyhalarini moliyalashtirishda moliyaviy-iqtisodiy samaradorligini baholash metodologiyasi	517
Karabayev Sanjar Abdusamatovich	
Управление качеством в технологических стартапах: Баланс между скоростью и надежностью	527
Хамидуллина Гульнора Рафкатовна, Раджабов Темур Рустамович, Носиров Илхом Аббосович	
Namangan viloyatida iqtisodiy integratsiyani jarayonida eksport va import operatsiyalarining tahlili	535
Adashev Azimjon O'rinboyevich	
Korxonalarda kadrlar tayyorlash ijrosidagi mavjud muammolar va kadrlar siyosatining takomillashtirib borish xususiyatlari	541
Mamatqulov Rustam Muxammadkarimovich	
Yashirin iqtisodiyot tushunchasi, turlari va shakllanish omillari hamda uning iqtisodiyotga ta'siri.....	546
Malikov Abdulaziz Toxirjon o'g'li, S.A. Zakirova	
The purpose of assessing a person's entrepreneurial capacity is to classify their quality characteristics	562
Mansur Matkarimov, Qaxramon Madraximov, Sherjon Sherjonov, Jahongirbek Nurjonov	
Challenges in enhancing the efficient use of economic resources in agriculture within an innovative economy framework.....	568
Nodira Abdullayevna Eshquvattova	
Оценка эффективности существующих методов стратегического управления проектами	573
Мансурова Севара Мансуровна	
Создаются благоприятные условия для индивидуальных предпринимателей и самозанятых лиц	577
Батыров Фархад Бакитович	
Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish yo'llari.....	593
Haqberdiyev Bekzod O'ktamovich	
Toshkent viloyatida metal bozorining rivojlanishi va unda kichik biznesning o'rni	600
Musayeva Shoirazimovna	
Mechanisms for ensuring employment in the services sector through the development of small business and private entrepreneurship.....	606
Turabekov Sokhibjon Sherboy ugli, Abdukhalikov Ulugbek Abdukhalikovich	
Tijorat banklarini raqamlatirish sharoitida inson resurslarini boshqarishning innovatsion yondashuvlari (BRB misolida)	611
Azimov Asrorjon Muzaffarjonovich	
The importance and current state of accounting and auditing of liabilities in enterprises	616
Khaliqnazarova Gulnaz Jalgasbay qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xotin-qizlarning barqaror bandlik darajasining ekonometrik tahlili.....	622
Xoliyorova Shoxista Qahramon qizi	
Moliyaviy bozor ishtirokchilari faoliyatini samarali boshqarishda innovatsion moliyaviy vosita va metodlarning qo'llanilishi.....	627
Hotamqulova Madina Sanjar qizi	
Oliy ta'limga investitsiya kiritishning asosiy shakl va mexanizmlari	631
Almardanov Ulug'bek Qudrat o'g'li	
"Yashil" iqtisodiyotning metodologik asoslari.....	635
Babakulov Bahromqul Mamatkulovich, Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, Boymurodov Jonon Komiljonovich	
O'zbekiston sharoitida davlat xaridlarini yanada rivojlantirish istiqbollari	641
Turganbaev Nursulton Bayram uli	

Tijorat banklarida jismoniy shaxslarga ko'rsatiladigan xizmatlar raqamli transformatsiyaning joriy holati tahlili	645
Qurbonov Alisher Samadovich	
Инновационные формы сотрудничества образования и индустрии для формирования компетенций в сфере устойчивого туризма: Опыт и перспективы Узбекистана.....	653
Бухарова Нигора Газиевна	
Muzey sohasida tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar nazariyasi va ularni madaniy meros va muzeyshunoslik sohasiga tatbiq etish	657
Asadova Nigora Mehridin qizi	
Internet banking adoption in Uzbekistan	661
Karimov Erkin Yusubovich	
Elektron tijorat O'zbekiston va Xitoy raqamli iqtisodiyotini rivojlantirish drayveri sifatida	665
Samedinov Timur Selyametovich	
Yuridik shaxslar birlashuvi orqali amalga oshiriladigan xufyona soliqlardan qochish sxemalarini moliyaviy instrumentlar bilan bartaraf etish yo'llari	671
To'rayev Dilshod Xasanovich	
O'zbekiston shahar ekoturizmida raqamli egizak texnologiyalarining iqtisodiy potentsiali	683
Esonboyev Baxodir Bakir o'g'li	
Yengil sanoatni rivojlantirishning mintaqaviy xususiyatlari	687
Fuzaylov Sarvar Abdusamatovich	
Tijorat banklarining depozit siyosatiga ta'sir qiluvchi omillar	693
Komilova Mukammal Shavkatovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini mikromoliyalashtirish bilan bog'liq muammolar	697
Tojiyev Javlonbek Rustamovich	
Ishbilarmonlik muhitini baholashning metodologiyalari tahlili	704
Nabieva Nilufar Nabi qizi	
Jismoniy shaxslarning daromadlariga deklaratsiya asosida soliq solish mexanzmini takomillashtirish.....	715
Ibragimov Zafar Ismailovich	

JISMONIY SHAXSLARNING DAROMADLARIGA DEKLARATSIYA ASOSIDA SOLIQ SOLISH MEXANZMINI TAKOMILLASHTIRISH

Ibragimov Zafar Ismailovich

Toshkent davlat Iqtisodiyot Universiteti mustaqil izlanuvchisi

ORCID: 0009-0005-5654-7624

zibaragimov@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada deklaratsiya tushunchasi va uning amaliyotda qo'llanilish jihatlari, jismoniy shaxslarning deklaratsiya asosida soliq solinadigan daromadlari tarkibi, jismoniy shaxslarning daromadlariga soliq solishda deklaratsiya usulining qo'llanishi bu borada iqtisodchi olimlarning tadqiqotlari hamda statistik ma'lumotlar tahlili amalga oshirilgan va tegishli xulosalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: soliq, daromadlar, jismoniy shaxs, deklaratsiya, aholi daromadlari, soliq chegirmasi.

Abstract: This article gives the concept of a declaration and its application in practice, describes the structure of income of individuals subject to taxation on the basis of the declaration, considers methods of taxing the income of individuals by declaring, analyzes the studies of regarding scientific economists and statistical data, and develops relevant proposals.

Key words: tax, income, individual, declaration, population income, tax deductions.

Аннотация: В статье дано понятие декларации и её применение на практике, приведена структура доходов физических лиц, подлежащая налогообложению на основе декларирования, рассмотрены способы налогообложения доходов физических лиц путём декларирования, проанализированы исследования ученых-экономистов и статистические данные в указанной сфере и разработаны соответствующие предложения.

Ключевые слова: налог, доходы, физическое лицо, декларация, доходы населения, налоговые вычеты.

KIRISH

Bozor iqtisodiyoti sharoitida davlat moliyaviy barqarorligini ta'minlashda soliq siyosatining roli beqiyosdir. Ayniqsa, jismoniy shaxslarning daromadlariga nisbatan adolatli, shaffof va samarali soliq solish tizimini shakllantirish har qanday davlatning iqtisodiy taraqqiyoti va ijtimoiy barqarorligini ta'minlashda muhim omil sanaladi. Bugungi globallashuv davrida ko'plab rivojlangan davlatlar jismoniy shaxslarning o'z daromadlarini deklaratsiya qilishiga asoslangan ochiq soliq tizimini qo'llab-quvvatlab kelmoqda. Masalan, AQSh, Germaniya, Yaponiya kabi davlatlarda soliq deklaratsiyasi orqali fiskal nazorat kuchaytirilgan bo'lib, budjetga tushumlar oshgan va norasmiy iqtisodiyot hajmi qisqargan.

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda moliyaviy ochiqlik va soliq ma'murchiligini soddalashtirish bo'yicha qator islohotlarni amalga oshirilmoqda. Xususan, Soliq kodeksining yangi tahrirda qabul qilinishi, raqamli texnologiyalarning joriy etilishi, hamda soliq to'lovchilarning huquqiy madaniyatini oshirish bo'yicha tizimli ishlar — ularning barchasi daromadlar ustidan deklaratsiya asosida soliq solish tizimini joriy etish uchun muhim huquqiy va institutsional asos yaratmoqda.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, daromadlarni deklaratsiya qilish orqali soliqqa tortish — norasmiy daromadlarni aniqlash, budjet tushumlarini barqarorlashtirish, va eng muhimi — ijtimoiy adolat tamoyillarini amalga oshirish imkonini beradi. Shu bilan birga, ushbu tizimning samarali joriy etilishi uchun

xalqaro tajriba asosida ilmiy yondashuv, mahalliy sharoitlarga moslashgan mexanizmlar va davlatning raqamli infratuzilmasini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ma'lumki, har qanday mamlakatda fuqarolarning daromadi qanchalik yuqori bo'lsa, o'sha mamlakatda iqtisodiy-ijtimoiy yuksalishga erishiladi.

Mamlakatimiz Prezidenti Sh.Mirziyoyev tomonidan qabul qilingan Farmonlaridan [1] kelib chiqib, hayotga tatbiq etilayotgan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasiga asosan "Mamlakatda yangi ish o'rinlari yaratish, aholi daromadlarini oshirish va shu orqali 2026-yil yakuniga qadar kambag'allikni kamida 2 barobar qisqartirish" masalasiga alohida e'tibor qaratilganligi bugungi kundagi dolzarb yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Zero mamlakatimiz Prezidenti "Xalq boy bo'lsa, davlat ham boy va qudratli bo'ladi" [2] degan g'oyani ilgari surganlari bejiz emas.

Ma'lumki, 2020-yildan e'tiboran yangi tahrirdagi Soliq kodeksi amaliyotga joriy etildi. Yangi Soliq kodeksiga muvofiq, ko'plab yangiliklar amaliyotga joriy etildi. Yangi soliq siyosati doirasida ish haqiga soliq yuki 1,5 barobar kamaytirildi. Natijada rasmiy sektorda ishlayotganlar soni ko'payib, o'zining ijobiy natijasini bermoqda [3].

Dunyo amaliyotida deklaratsiya asosida jismoniy shaxslar daromadlariga soliq solish, nafaqat davlat budjetiga soliq undirishni ko'zda tutadi, balki shu bilan birga soliq to'lovchilarning huquqiy savodxonligini oshirish orqali soliq imtiyozlaridan adolatli foydalanish imkoniyatlarini ham yaratadi. Shundan kelib chiqib, jahonning iqtisodiy taraqqiy etgan mamlakatlarida daromadlarga deklaratsiya asosida soliq solish usulidan bir necha yillar mobaynida keng foydalanib kelinmoqda. Xususan, AQShda olgan daromadlari bo'yicha deklaratsiya taqdim etgan fuqarolar soni 154,4 million nafar (jami aholi soniga nisbatan 47 foiz)ni, Buyuk Britaniyada 45 foiz, Germaniyada 28,6 foiz, Fransiyada 56,9 foiz, Yaponiyada 32,5 foizni tashkil etgan [4].

Hozirgi globallashuv sharoitida rivojlangan davlatlarda jismoniy shaxslarning soliq solinadigan daromadlarini soliqqa tortish mexanizmini soddalashtirish, daromad solig'i stavkasini pasaytirish orqali aholining real daromadini oshirish, daromadlar bo'yicha deklaratsiyalarni taqdim etishning elektron tizimini rivojlantirishda zamonaviy axborot texnologiyalarini qo'llash masalasiga alohida e'tibor berilmoqda.

Mamlakatda jismoniy shaxslarning daromadlarini deklaratsiya asosida soliqqa tortish tartibi keng qo'llanilishi fuqarolarning korrupsiyaga moyilligini nazorat qilish usullaridan biri deyilsa xato bo'lmaydi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Jahon tajribasidan ma'lumki, aholi daromadining yillar davomida ortib borishi bilan bir qatorda bozorda iste'mol tovarlarining narxi nazorat qilinishi ularning farovon hayot kechirishlari uchun asosiy omillardan biri hisoblanadi. Jamiyatda yashayotgan har bir shaxs mehnat qilish va shu qilingan mehnati evaziga ma'lum daromad olish huquqiga ega.

Zero, mamlakatimiz Prezidenti, "Samarali mehnat uchun zarur shart-sharoitlar, munosib ish haqi, zamonaviy uy-joylar, sifatli ta'lim va tibbiy yordam, dam olish va hordiq chiqarish uchun keng imkoniyatlar yaratish – bularning barchasi iqtisodiy sohadagi islohotlarimiz mohiyati va mazmunini belgilab beradigan muhim omillardir. Shu borada nafaqat eng kam oylik ish haqini, balki budjet tashkilotlarida ham, xo'jalik yurituvchi subyektlarda ham o'rtacha ish haqi miqdorini, pensiya, stipendiya va ijtimoiy nafaqalar hajmini bosqichma-bosqich ko'paytirish e'tiborimiz markazida bo'ladi [5]" deya ta'kidlab o'tdilar. Darhaqiqat, munosib turmush darajasini ta'minlash va xodimga ishlagan vaqti uchun munosib haq to'lanishi lozim. Bundan tashqari ish vaqtidan tashqarida bajariladigan ishlar, qo'shimcha ishlar uchun ham rag'bat va moddiy ta'minot berilishi ish sifatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Deklaratsiya tushunchasining mazmun mohiyatiga to'xtaladigan bo'lsak, deklaratsiya so'zi – lotincha declaratio so'zidan kelib chiqqan holda ma'lum qilaman, e'lon qilaman ma'nolarini anglatadi [6].

Daromadlar deklaratsiyasi tushunchasi ilmiy manbalarda quyidagicha ta'riflangan. Daromad deklaratsiyasi - moliya yoki kalendar yilida fuqarolar (jismoniy shaxslar) tomonidan soliqqa tortiladigan jami daromadlari ko'rsatilgan va davlat organlariga taqdim etiladigan xabarnoma. Jahondagi barcha rivojlangan mamlakatlarda mulk deklaratsiyasi bilan bir qatorda joriy qilingan [7].

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi Soliq qonunchiligiga ko'ra jami yillik daromad to'g'risidagi deklaratsiya soliq to'lovchining olingan yillik daromadi to'g'risidagi yozma arizasidan iborat ekanligi e'tirof etilgan [8].

Yillik daromadni soliqqa tortishning deklaratsiya usuli g'arb davlatlarining aksariyatida qo'llanilib, ijobiy natijalar berayotganini ta'kidlash mumkin. Soliqqa tortishning bunday usuli XX asrning 20-yillarida AQSh va Yevropa davlatlarida o'tkazilgan soliq islohotidan so'ng keng qo'llanila boshlangan [9]. Iqtisodiy taraqqiy topgan davlatlarning aksariyatida aholi soliq muassasalariga o'tgan moliya yili davomida olgan har bir daromad miqdori va manbai haqidagi ma'lumotni daromad olish bilan bog'liq xarajatlarni ifodalovchi hujjatlar bilan birga topshirishi talab etiladi. Ya'ni, aholi o'zining yillik daromadi va uni olish bilan bog'liq ayrim xarajatlarni deklaratsiyada aks ettiradi. Taqdim qilingan deklaratsiya soliq inspektorlari tomonidan tekshirib chiqilib, qabul qilinishi yoki

o'zgartirilishi mumkin. Aksariyat hollarda soliq sub'ektlariga yil davomida to'lagan mablag'larining bir qismi davlat budjetidan qaytarib beriladi.

Jahon banki va Garvard universiteti olimlari deklaratsiyalarni faqatgina korrupsiyaga qarshi organlar tomonidan ichki tekshirish yetarli emasligini, ular deklaratsiyalarni ommaga e'lon qilish bilan birlashtirilishi kerakligi haqida ishonchli dalillar keltirganlar. S.Dyankov va uning hamkasblari tomonidan Transparency International nodavlat xalqaro tashkilotining korrupsiyani anglash indeksiga ega bo'lgan 175 mamlakat bo'yicha deklaratsiya tizimiga oid empirik ma'lumotlarni qiyoslash asosida deklaratsiyaning samaradorligini ta'minlash uchun uning ommaga oshkora bo'lishi juda muhim ahamiyatga ega degan xulosaga kelishgan [10].

Xorijiy davlatlar iqtisodchi olimlari tomonidan jismoniy shaxslarning daromadlarini deklaratsiya asosida soliqqa tortish va uni amalga oshirish mexanizmi xususida munozarali ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Jumladan, N.Yermasova o'zining ilmiy izlanishlarida oilaviy soliqqa tortish masalasini ko'tarib chiqadi hamda oila a'zolari tarkibiga qarab soliq stavkalarini tabaqalashtirish va oila daromadlarini deklaratsiya asosida soliqqa tortish ijobiy natija ko'rsatishini asoslab beradi [11].

Yu.B. Kolobayeva oilaviy deklaratsiyalash masalasi bo'yicha bir qator tadqiqotlar olib borib, oilaviy deklaratsiyalash tizimiga o'tish ijtimoiy-iqtisodiy siyosatning tub mohiyatiga to'g'ri kelib, turmush farovonligining yaxshilanishini ta'minlaydi degan xulosaga keladi [12].

A.S.Galyautdinova oilaviy daromadlarni deklaratsiyalash tizimiga to'xtalib, konsolidatsiyalashgan guruh tushunchasini ilgari suradi. Bu guruhga oiladagi er-xotin va uning farzandlarini ham kiritish maqsadga muvofiqligini keltirib o'tadi. Ya'ni, oilaning umumiy daromadlarini deklaratsiya asosida soliqqa tortishda voyaga yetmagan farzandlarni ham inobatga olish lozimligini ta'kidlaydi [13].

O.N.Savina ham oilaviy daromadlarni deklaratsiya asosida soliqqa tortish masalasiga e'tibor qaratadi. Muallif oila daromadlari umumlashgan holda qaralishi lozim, qaysi birga topib birga iste'mol qilinganda degan g'oyani ilgari suradi [14].

Yuqorida keltirilgan aksariyat iqtisodchi olimlar daromadlarni deklaratsiyalash mexanizmini oilaviy farovonlirni ta'minlash hamda aholi sonining barqaror o'sish ko'rsatkichini saqlab qolish maqsadida, o'z davlati ichki imkoniyatlarini inobatga olgan holda fikr-mulohazalarini bildirishgan. Bizning fikrimizcha, mamlakatimizda oilaviy holatni yoki farzandlar tarkibini inobatga olib deklaratsiyalash mexanizmini qo'llash ijobiy natija beradi deb aytolmaymiz. Lekin oilaviy farovonlikni ta'minlash maqsadida ayrim ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan xarajatlarni deklaratsiya asosida chegirish mexanizmini yanada kengaytirish o'zining ijobiy natijasini beradi degan fikrdamiz.

Bevosita jismoniy shaxslar daromadlarini soliqqa tortishning muammolarini tadqiq etgan A.Adizovning "Jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlar tizimini takomillashtirish" mavzusidagi tadqiqot ishida davlat budjeti daromadlari shakllanishida jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlarni hisoblash mexanizmi tadqiq etilib, mazkur soliqning budjet daromadlari shakllanishidagi salmog'ini oshirish masalalari o'rganilgan [15] bo'lsa, I.Yuldashevning "Jismoniy shaxslar daromadini soliqqa tortishda umumdeklaratsiyalash tizimini joriy etish masalalari" mavzusidagi nomzodlik dissertatsiyasida esa jismoniy shaxslar daromadlarini soliqqa tortishda umumdeklaratsiyalash tizimini Respublikamiz amaliyotida joriy etish bilan bog'liq muammolar tadqiq etilgan [17]. M.Usmanovning "Jismoniy shaxslarning daromadlarini deklaratsiya usulida soliqqa tortishni takomillashtirish" mavzusidagi nomzodlik dissertatsiyasida esa jismoniy shaxslar daromadlarini deklaratsiya usulida soliqqa tortishning afzallik jihatlari tadqiq etilib, daromad solig'ining aholi turmush farovonligini oshirishga ta'siri nuqtayi nazaridan tahlil etilgan [18].

M.S.Usmanova tomonidan olib borilgan izlanishlar natijasida daromad solig'ini qo'llashda soliqqa tortilmaydigan daromad miqdorini aniq belgilash va amaliyotga joriy qilish, daromadlarni deklaratsiyalashda jismoniy shaxslarning yer va mol-mulk soliqlarini daromaddan chegirish masalasiga alohida e'tibor qaratilgan. Shuningdek, M.Usmanova respublikamizda jismoniy shaxslar daromadlarini umumdeklaratsiyalash tizimiga o'tishni bosqichma-bosqich amalga oshirish, deklaratsiya asosida chegirmalarni qo'llashda milliy mentalitetning inobatga olinishi yuzasidan taklif va mulohazalar bildirgan [19].

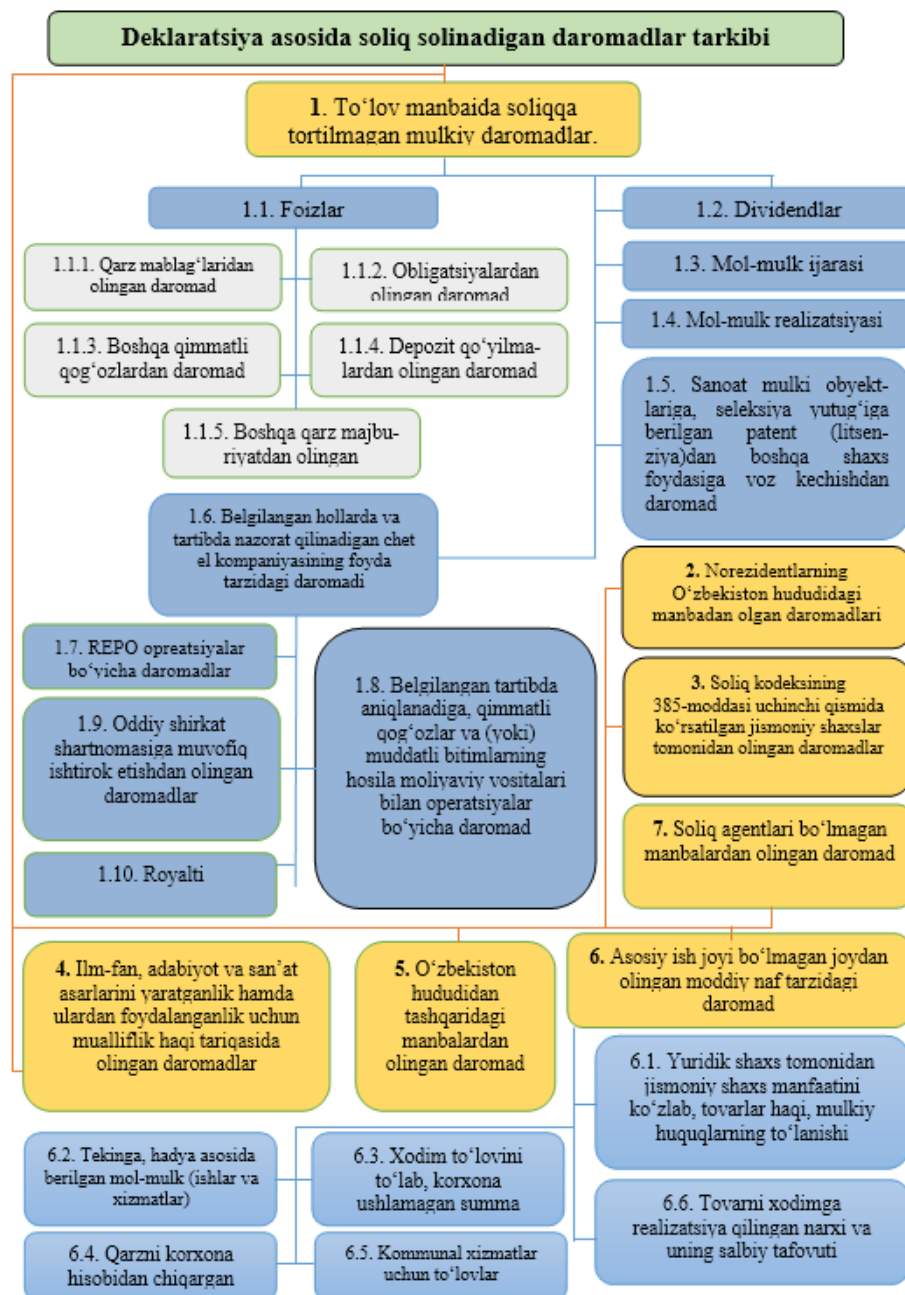
Darhaqiqat, iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida fuqarolarning jami daromadlarini deklaratsiyalash tizimini bosqichma-bosqich joriy etish va uni xalqaro andozalar asosida takomillashtirish davr talabiga aylandi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ilmiy tadqiqotni amalga oshirishda qiyosiy va tizimli tahlil usullardan foydalanilgan. Adabiyotlarni tahlil qilishda Web of Science ilmiy ma'lumotlar bazasidan foydalanilgan. Maqolada jismoniy shaxslarning daromadlariga soliq solishda deklaratsiya usulining qo'llanishi bu borada iqtisodchi olimlarning tadqiqotlari hamda statistik ma'lumotlarga tayanilib tegishli xulosalar ishlab chiqilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston Respublikasi amaldagi soliq qonunchiligiga asosan jismoniy shaxslarning quyidagi daromadlariga deklaratsiya asosida soliq solinadi (1-rasm):

1-rasm. Jismoniy shaxslarning deklaratsiya asosida soliq solinadigan daromatlari tarkibi [19].

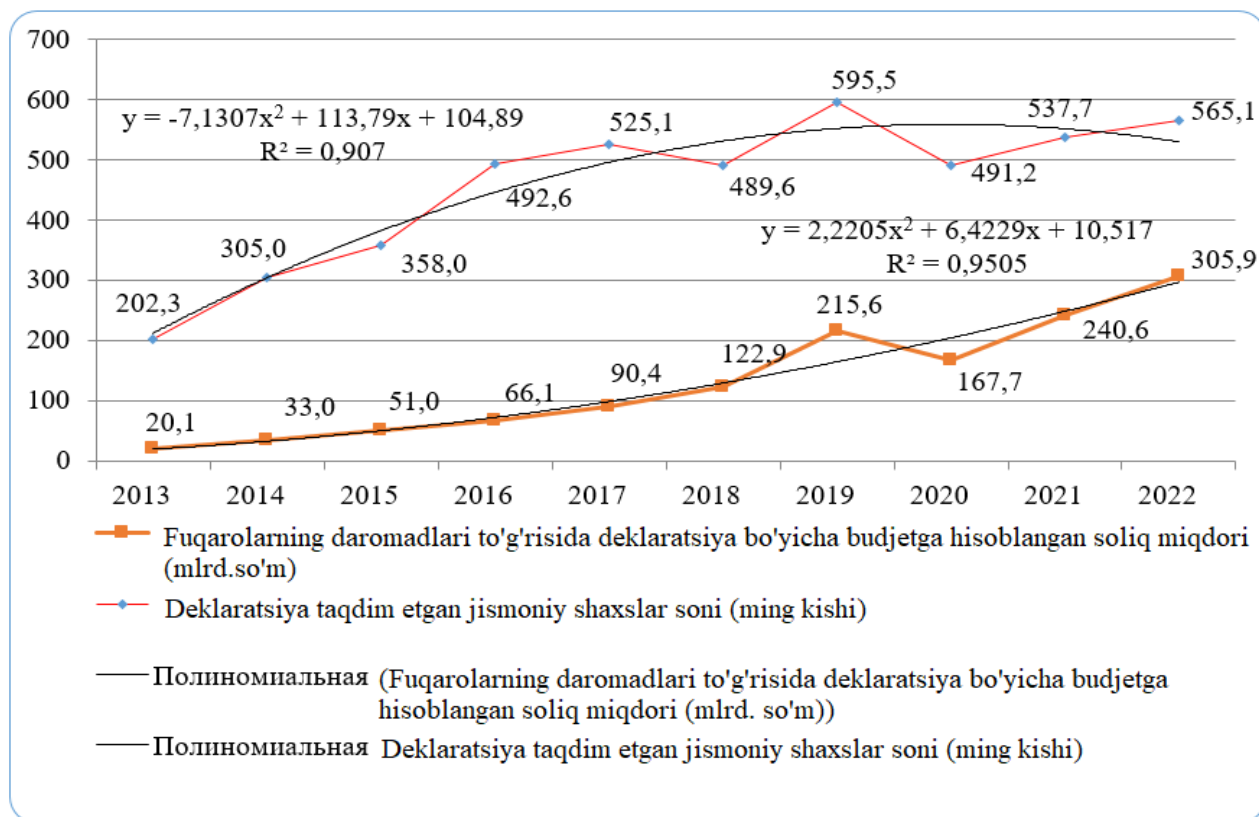
Shu o'rinda alohida e'tibor qaratish kerakki, jismoniy shaxslarning mualliflik haqi tariqasida olingan daromadlariga soliq solish o'ziga xos xususiyatga ega bo'lib, amaldagi qonunchilikka muvofiq, fan, adabiyot va san'at asarlarini yaratganlik va ulardan foydalanganlik uchun mualliflik haqi ko'rinishida daromadlar oluvchi jismoniy shaxslar bunday faoliyatni yakka tartibdagi tadbirkor sifatida davlat ro'yxatidan o'tmagan holda amalga oshirish huquqiga ega.

Ilm-fan, adabiyot va san'at asarlarini yaratganlik hamda ulardan foydalanganlik uchun mualliflik haqi olayotgan soliq to'lovchi daromadlar olish bilan bog'liq daromadlar va xarajatlar hisobini yuritishi shart hamda u ijodiy faoliyatni amalga oshirish bilan bog'liq bo'lgan, haqiqatda sarflangan va hujjatlar bilan tasdiqlangan xarajatlarni daromaddan chegirish huquqiga ega, lekin chegirma olingan jami daromad summasining 30 foizidan ko'p bo'lmasligi kerak. Misol uchun jismoniy shaxs mualliflik haqi tariqasida 5 000 000 so'm daromad

oladigan bo'lsada ushbu daromadga ega bo'lish uchun 2 000 000 so'm xarajat qilgan bo'lsa, daromadidan deklaratsiya asosida 1 500 000 so'm ($5\,000\,000 \times 30\%$) gacha chegirish huquqiga ega. Demak ushbu holatda jismoniy shaxs (muallif) 3 500 000 so'mdan 12 foiz daromad solig'i to'lashiga to'g'ri keladi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda daromadlarga ega bo'lgan jismoniy shaxslar tomonidan taqdim etilgan deklaratsiyalar soni yildan-yilga ortib bormoqda bu quyidagi rasm ma'lumotlarida o'z aksini topgan (2-rasm).

2-rasm. O'zbekistonda deklaratsiya taqdim etgan jismoniy shaxslar soni hamda deklaratsiya natijasida hisoblangan daromad solig'i miqdori [21].

Yuqoridagi 2-rasm ma'lumatlariga e'tibor qaratadigan bo'lsak, 2022-yilning natijasiga ko'ra soliq organlariga 565,1 ming nafar fuqarolardan daromadlari bo'yicha deklaratsiya olinib, ularning soni 2013-yildagiga nisbatan deyarli 3 barabarga, 2021-yildagiga nisbatan esa deyarli 28,0 ming nafarga ko'paygan. 2020-yilda deklaratsiya taqdim etuvchilar soni kamayish tendensiyasiga ega bo'lib, ushbu holatni soliq islohotlari natijasida proporsional soliq stavkasining joriy etilishi hamda global pandemiyaning ta'siri bilan izohlash mumkin.

Bundan tashqari, Microsoft Excel amaliy dasturi yordamida parabolik trend chizig'i $y = 7,1307x^2 - 113,79x + 104,89$ va bog'liqlikning aniqlik darajasi $R^2 = 0,907$ topildi. Bog'liqlikning aniqlik darajasi 90,7% ekanligiga qaraganda keyingi yillarda ham deklaratsiya topshiruvchi jismoniy shaxslarning soni shu sur'atda ortishini kutishimiz mumkin.

Jismoniy shaxslar tomonidan yil davomida olingan daromadlari bo'yicha soliq idoralariga deklaratsiya topshiruvchi fuqarolar soni ko'payishi bilan to'g'ri proporsional ravishda qo'shimcha hisoblangan daromad solig'i miqdori ham ko'payib borayotganini ko'rishimiz mumkin. Deklaratsiya asosida budgetga undirilishi nazarda tutilgan daromad solig'i summasi 2013-yilda 20,1 mlrd. so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2022-yil natijasiga ko'ra 305,9 mlrd. so'mdan ortiqni tashkil etib 15,2 barabarga ko'payish ko'rsatkichiga ega.

Yillar hamda deklaratsiya bo'yicha budgetga undirilgan soliqlar miqdorlarining bog'liqligini ham Microsoft Excel amaliy dasturining imkoniyatlaridan foydalanib, parabolik trend chizig'i $y = 2,2205x^2 - 6,4229x + 10,517$ va bog'liqlikning aniqlik darajasi $R^2 = 0,9505$ topildi. Bog'liqlikning aniqlik darajasi 95,05 % ekanligiga qaraganda kelgusi yillarda ham deklaratsiya bo'yicha budgetga undirilgan soliqlar miqdori ham shu sur'atda ortishini kutishimiz mumkin.

Bugungi kunda respublikamizda jismoniy shaxslarning mulkiy daromadlari tarkibida mulklarni ijaraga berish natijasida olinadigan daromadlar muhim o'rinni egallaydi va deklaratsiya asosida soliqqa tortiladi. Shunday ekan o'zlariga tegishli mulklarini ijaraga berish natijasida daromadlar olayotgan jismoniy shaxslarning daromadlarini soliqqa tortish mexanizmiga atroflicha to'xtalamiz.

Respublikamizda amaldagi qonunchilikka ko'ra jismoniy shaxslar o'z mol-mulkini ijaraga berishlari qonuniy tartibga solingan. Bir vaqtning o'zida mol-mulk ijarasi mulkiy daromad sifatida tan olinib soliq qonunchiligiga ko'ra deklaratsiyalanadi.

Yuqoridagi 1-rasmning 1.3-bandiga asosan mol-mulkini ijaraga beruvchi jismoniy shaxslar albatta daromadlari to'g'risida deklaratsiya taqdim etadi. 2025-yil uchun ayrim soliqlar va to'lov stavkalari, jumladan mol-mulkini ijaraga beruvchi jismoniy shaxslar uchun belgilangan ijara to'lovining eng kam stavkalari hamda yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ining qat'iy belgilangan summalari qonun [22] bilan belgilandi.

Jismoniy shaxslar tomonidan o'zlariga tegishli mol-mulkini ijaraga berishdan olingan daromadlariga soliq solish maqsadida ijara to'lovining eng kam stavkalari qo'llaniladi (1-jadval).

Quyidagi 1-jadval ma'lumotlariga ko'ra, jismoniy shaxslarning uy-joyi, noturar ob'ekti va avtotransport vositasini ijaraga berishdan olgan daromadlariga soliq solish ijara shartnomasida belgilangan ijara haqi miqdoridan kelib chiqqan holda, biroq ushbu mol-mulkni ijaraga topshiruvchi jismoniy shaxslar uchun belgilangan ijara haqining eng kam stavkalariga asosan hisoblangan miqdorlardan kam bo'lmagan holda amalga oshiriladi.

Shunga e'tibor qaratish joizki, 2025-yil uchun belgilangan miqdorlar 2021-yildagi stavkalarga nisbatan o'rtacha 1,5 barobarga ko'paygan. 2014-yilda belgilangan eng kam meyorlarga nisbatan esa o'rtacha turar va noturar joylarni ijaraga berilish holati 6-7 barobarga, avtomobillarni ijaraga berilganda ham ijara to'lovining eng kam stavkalari yildan-yilga ko'paytirib belgilangan.

1-jadval. Mol-mulkini ijaraga beruvchi jismoniy shaxslar uchun belgilangan ijara to'lovining eng kam stavkalari [22] (so'mda)

Obyekt nomi	Yillar	Toshkent shahri	Nukus sh. va viloyat markazlari bo'lgan shaharlar	boshqa aholi punktlari
Turar joy (1 m ² uchun)	2014	3 000	2 000	1 000
	2021	14 000	8 500	4 000
	2025	28 000	13 500	5 500
Noturar joy (1 m ² uchun)	2014	6 000	4 000	2 000
	2021	29 000	17 000	7 500
	2025	45 000	26 500	11 000
Yengil avtomobil (8 ta o'rindiqqacha) (har bir avtomobilga)	2014	220 000		
	2021	575 000		
	2025	858 000		
Mikroavtobus, avtobus va yuk avtomobillari (har bir avtomobilga)	2014	430 000		
	2021	1 150 000		
	2025	1 705 000		

Joriy yildan belgilangan meyorlarni albatta ijobiy deb baholash mumkin. Misol sifatida e'tibor qiladigan bo'lsak, Toshkent shahrida maydoni 50 m² bo'lgan noturar mulkni ijaraga berilishi eng kamida 2 250 000 (50 x 45 000) so'mga to'g'ri kelmoqda, vaholanki bugungi kunda amalda ushbu keltirilgan meyardan bir necha barobar ko'p summaga ijara berilish holatlarini kuzatish mumkin.

Amaldagi qonunchilikka ko'ra 1-jadval ma'lumotlariga muvofiq jismoniy shaxslarning ko'chmas mulklarini ijaraga berishning eng kam me'yorlari:

- Toshkent shahri;
- viloyat markazidagi shaharlar
- boshqa aholi punktlari uchun har xil qiymatda belgilangan.

Biroq, bugungi kunda viloyat markazi bo'lmagan shaharlar (Olmalik, Shahrisabz, Qo'qon, Marg'ilon, Xiva, Kattaqo'rg'on, va h.k.)da turar joyi ijaraga berish 5 500 so'm va noturar mulkni ijaraga berish 11 000 so'm miqdorda belgilangan. Ya'ni, tumanning chekka hududi hamda viloyat markazi bo'lmagan shaharlarda ijaraga berishning eng kam miqdorlari bir xil. Ushbu holat bo'yicha adolatlilikni ta'minlash maqsadida taklif ishlab chiqildi.

Bugungi kunda mamlakatimizda jismoniy shaxslarning daromadlarini deklaratsiya asosida soliqqa tortish mexanizmining qo'llanilishi borasida ko'pgina ijobiy islohotlar amalga oshirilishiga qaramasdan ushbu sohani

yanada takomillashtirish maqsadida tadqiqotlar olib borish, muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish lozim.

Xulosa va takliflar:

Jismoniy shaxslarning deklaratsiya asosida soliq solinadigan daromadlari va ularni soliqqa tortishni takomillashtirish bo'yicha quyidagi xulosa va takliflar ishlab chiqildi:

- Jismoniy shaxslarning deklaratsiyalanadigan daromadlariga soliq solishni takomillashtirish jismoniy shaxslarga nisbatan soliq yukining kamayishi, aholi real daromadlarining ko'payishi hamda soliq ma'muriyatchiligidan yanada takomillashtirishga xizmat qiladi;

- shiddat bilan rivojlanayotgan mamlakatimizda jismoniy shaxslar daromadlarini soliqqa tortish bu borada deklaratsiya usulini qo'llash tartibini yanada takomillashtirish ya'ni bosqichma-bosqich umumdeklaratsiyalash tizimiga o'tish asosida soliqqa tortish mexanizmini bugungi kun talablariga moslashtirish jismoniy shaxslarning daromadlarini to'liq va o'z vaqtida soliqqa tortilishini ta'minlashga xizmat qiladi;

- jismoniy shaxslarning daromadlarini soliqqa tortishda deklaratsiyalash amaliyotining qo'llanishi mamlakatda yashirin iqtisodiyotga, pul mablag'larining noqonuniy aylanishiga, korrupsiya va poraxo'rlikka hamda iqtisodiyot sohasidagi boshqa jinoyatlarning vujudga kelishi va uning oldini olishga xizmat qiladi;

- bugungi kunda yosh avlodni tarbiyalash ishlariga etarli daraja e'tibor qaratilib kelinmoqda, ammo, bolalar adabiyotini yaratishga qiziqish kamligi bilan birga kitoblarning narxi ham qimmatligicha qolmoqda. Shu bois, Soliq kodeksining 378-moddasiga bolalar adabiyoti va badiiy adabiyotlarni tayyorlaganlik uchun mualliflik haqi ko'rinishida olingan daromadlarni daromad solig'idan to'liqligicha ozod qilish tarzidagi imtiyozni qo'llash lozim. Buning natijasida kitobxonlarning kitob o'qishga qiziqishi ortadi, kitobni xarid qilish qobiliyati kengayadi hamda sifatli kitob mahsulotlari tayyorlanishiga erishiladi;

- rivojlangan xorijiy davlatlarning tajribasidan kelib chiqqan holda jismoniy shaxslarning daromadlari va xarajatlarini deklaratsiyalash tizimiga bosqichma-bosqich o'tishni joriy qilish maqsadida, birinchi navbatda nazorat va huquqni muhofaza qiluvchi davlat organlari rahbar va xodimlari hamda ularning oila a'zolarining daromadlari va xarajatlarini deklaratsiyalash tizimiga o'tkazish ishlarini jadallashtirish maqsadga muvofiq;

- xorijlik iqtisodchi olimlarning ta'kidlaganidek, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i faqat davlat budjeti daromadlarini shakllantirish uchun emas, balki aholining real daromadlarini oshirishga ham xizmat qilishi lozim, bu maqsadda fuqarolar tomonidan qilingan ijtimoiy (ta'lim sog'liqni saqlash, sug'urta, majburiy to'lovlar va h.k) xarajatlar soliqqa tortilmasligi kerak;

- daromatlarga deklaratsiya asosida soliq solish samaradorligini oshirish hamda hisoblangan soliqlarni to'liq hamda o'z vaqtida undirilishini ta'minlash maqsadida, soliq majburiyati to'g'risida ma'lumotlar taqdim etuvchi tashkilotlarning ma'lumotlar bazalarini soliq organlarining axborot-resurs bazasiga on-line tarzda integratsiya qilish, deklaratsiya natijasida soliq solinadigan daromadlar summasini to'liq aniqlash hamda soliqning o'z vaqtida undirilishini ta'minlashda o'zining ijobiy natijasini ko'rsatadi;

- budget daromadlariga qo'shimcha manbalarni shakllantirish hamda soliqqa tortishning adolatligini ta'minlash maqsadida, mulklarni ijaraga berishning eng kam meyorlariga alohida, boshqa shaharlar (viloyat markazi hisoblanmagan) uchun minimal miqdorlarni masalan, viloyat markazlari va tumanlar uchun belgilangan miqdorning o'rtachasini belgilash maqsadga muvofiq.

Yuqoridagi takliflar va tavsiyalarning amaliyotga qo'llanishi natijasida mamlakatimizda jismoniy shaxslarning deklaratsiya natijasida soliq solinadigan daromadlar manbai ortishi va ularni soliqqa tortish mexanizmi yanada takomillashtirilishiga erishish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. //Xalq so'zi. 2022-yil 28-yanvar..
2. Sh.Mirziyoyev. "Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz" Toshkent - "O'zbekiston" – 2017 y 126-b.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi Internet manba "prezident.uz". 2020 yil 24 yanvar.
4. <https://www.irs.gov/newsroom/filing-season-statistics-for-week-ending-november-23-2018>, <https://www.bbc.com/news/business-40117521>, <https://www.make-it-in-germany.com/en/jobs/taxes/income/>, <https://www.statista.com/statistics/466835/number-income-taxpayers-france/>, http://pij-web.net/pdf/stj_eng/1.pdf.
5. Mirziyoyev Sh.M. "Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz" – Toshkent: "O'zbekiston" NMIU, 2017. – 592 b.
6. O'zbekiston Respublikasi milliy ensiklopediyasi (D harfi) 243-bet.
7. O'zbekiston Respublikasi Milliy ensiklopediyasi (D harfi) 207-bet.
8. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi 396-moddasi. T.: Adolat 2021-y.
9. Jumayev Sh. "O'zbekiston Respublikasida soliq islohotlarini takomillashtirish muammolari va istiqbollari" magistr darajasini olish uchun yozilgan magistrlik dissertatsiya. 54-bet.

10. Djankov, Simeon [et al.] Disclosure by Politicians // American Economic Journal: Applied Economics 2 .- April 2010.– pp. 179-209.
11. Ермасова Е.Б. Неравенство в налогообложении доходов физических лиц для нерезидентов. Изв. Саратов. Ун-та. Нов.сер. Экономика. Управления. Право. 2014. Т. 14. Вып 4.
12. Колобаева Ю.Б. «Семейный налоговые декларации в налогообложении дохода физических лиц». «Экономика и социум». №3 (34) 2017.
13. Галютдинова А.С. «Семья как участник налоговых правоотношений». Налогообложении физических лиц — № 6 (96).2012.
14. Савина О.Н. «Семейное налогообложение как инструмент усиления социализации налоговой политики на современном этапе». Социальная сфера 19(208)-2013.стр.52-57.
15. Adizov A.J. “Jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlar tizimini takomillashtirish” i.f.n. ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati – T.: DJQA, 2004-21 b.
16. Yuldashev I.S. “Jismoniy shaxslar daromadini soliqqa tortishda umumdeklaratsiyalash tizimini joriy etish masalalari”. i.f.n. ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati – T.: BMA, 2002. 22, 21-betlar.
17. Usmanova M.S. “Jismoniy shaxslarning daromadlarini deklaratsiya usulida soliqqa tortishni takomillashtirish”. Diss avtoreferati. Toshkent BMA, 2011. 23, 19, 15 betlar.
18. Bozorov A.A. Deklaratsiya asosida soliq solinadigan daromadlar va ularni soliqqa tortishni takomillashtirish: monografiya. – O‘zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi harbiy texnik instituti. Toshkent - 2020. 51-b.
19. O‘zbekiston Respublikasining 2021-yil 29-dekabrda “O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksiga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida”gi O‘RQ–741-sonli qonuni bilan tasdiqlangan O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi (395-modda) – O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi.– Toshkent, 2022 . – 473 b.
20. <http://www.soliq.uz> -O‘zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo‘mitasi rasmiy sayti.
21. O‘zbekiston Respublikasining 2024-yil 24-dekabrda “2025-yil uchun O‘zbekiston Respublikasining davlat budjeti to‘g‘risida”gi O‘RQ-1011-son qonuni va har yilgi qonunlar hamda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining budjet parametrlari to‘g‘risidagi qarorlari.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
